

ACC. NR M. 14108: 1-12.

Landskap: Skåne *sid. 1-2 fr. Blekinge* Upptecknare: Ulla Andersson
 Härad: Villands *Listers hd* Berättare: Olof Lundin
 Socken: Ivetofta *Kyrkhults sn* Berättarens yrke: F.d. snickare
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1877 i Kyrkhult

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Sid.1 och delar av sid.2 från Kyrkhults sn, Listers hd,
Blekinge.

Biografiska uppgifter	Sid.1
Diverse arbeten	" 2
Anställning på Iföverken	" "
Gamla snickarverkstaden, m.m.	" 2-3
Arbetstid, lön, förman, arbetskamrater, m.m.	" 3
Fabriken, konkursen	" 3-4
Fabriksområdet	" 4-5
Tegelladan, gasverket, s.4;	
Hamnen, s.4;	
Chamotten, kalkmöllan, s.4;	
Stallet, s.4-5;	
Kalkugnen, s.5.	
Galizerna	" 5
Galizbaracken på Ivön	" 5-6
Sjukkassan	" 6
Fackförening en	" 6-7
	forts.

forts.

Fackföreningen

Skomakare Knutssons hus, mötet, s.6;

Dagen efter, s.7.

Bostäder

Skansen, s.7-8;

Sjukstugan, s.8;

Sven Anderssons gård, s.8-9;

L:s nuv. tomt, m.m., s.9;

"Jungfrukäringens hus", m.m., s.9-10.

Landsfiskalskontoret m.fl. hus

Affärer

Öl- och drickaförsäljning, m.m.

Sid.7-10

" 10-11

" 11

" 11 -12

ACC. N:R M. 14108:/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Född 1877 i Kyrkhult. "Jag hade åtta syskon, och med min mor var vi tio personer, som bodde i ett stort och ett litet rum och ett kök. Vi bodde på ett litet ställe, som min morfar hade sålt till min far på det villkoret att morfar skulle få halva huset och en jordbit till att föda en ko på vinter och sommar.

Far reste till Amerika och var där i två år, sen kom han tillbaka för att hämta hela familjen, men mor ville inte resa. Far sa en gång till mig: "Res till Amerika, för där har du din lycka", och så gav han mig pengar till resan, men jag vågade inte.

När jag var en 11 - 12 år, det var när far var i Amerika, väckte morfar mig kl. 4 på morgonen, och sen stod vi och tröskade med plejel till det blev ljust, och sen var det tid för mig att gå till skolan. När det mörknade på eftermiddagen, började vi tröska igen och höll på till kl. 9 på kvällen.

Jag gick i småskola i Kåraboda och i folkskola i Farabol för folkskollärare Otto Nilsson, som var syster-son till Kristina Nilsson, han var också en präktig sångare. Jag blev konfirmerad i Kyrkhults kyrka.

ACC. N:R M. 14108:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I två år lärde jag till möbelsnickare hos en farbror, och för det fick jag ingen betalning. Sommaren -98 började jag arbeta som byggnadssnickare hos en byggmästare i Kyrkhult, och för det hade jag 69 öre per dag och fick själv hålla kost och logi. Senare på sommaren fick jag 1 kr per dag. Jag arbetade som byggnadssnickare i omkr. tre år, och mot slutet av de åren hade jag 1,50 per dag.

Sen exerceerade jag 90 dagar i Bredåkra, och sen arbetade jag som byggnadssnickare igen och fick 2,25 per dag, och det höll jag på med till dess jag började här på bruket, och då fick jag 3 kr per dag.

Jag anställdes 1903, och jag var på Iföverken i 45 år. Den första tiden, en månad eller så, var jag byggnadssnickare vid gamla snickarverkstaden, som brann 1914. Sen blev jag modellsnickare, och jag arbetade i den allra äldsta snickarverkstaden, som på den tiden låg i en källare under gasugnarna.

När gamla snickarverkstaden var färdig, flyttade vi upp där. Den låg där blandningen till chamotten nu ligger. Snickarverkstaden och klapparverkstaden hängde samman, och det var visst det som gjorde, att det blev eldsvåda då 1914,

ACC. N:R M. 14108:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det var nån gas, som tog fyr. När vi skulle ha middag, kl. 12 mitt på dagen, tog det fyr, och jag hade precis tagit ut cykeln, men jag sprang bort och fick fram sprutan.

Vi arbetade tio timmar om dagen, och till en början hade jag 30 öre i timmen, sen fick jag 33 öre i timmen, men det var bara för snickarna, grovarbetarna hade mindre.

Förman på snickarverkstaden var August Kress. Han hade varit klappare i Tyskland, men Appé kallade hit Kress 1901. Kress var den förste modellsnickaren. Snickarverkstaden började omkr. 1900.

Vi var fem stycken, som arbetade där, Sven Andersson, Nils Larsson från Edenryd, Sven Jönsson och jag.

Det var nog en trehundra arbetare, som arbetade på bruket om sommaren, och på vintern var vi något mindre. De flesta var på chamotten och vid slamverket.

Den äldre brodern Wendt var verkmästare för fabriken. Strax när Johannes Wendt hade kommit hit, var han verkmästare för slammeriet.

Så länge Hermansen stod för fabriken, var det ett tyskt och danskt bolag. Sen såldes fabriken till Skånska

3.

ACC. N:R M. 14108:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Cement och blev ett svenskt bolag.

I början av konkursen fick vi en tia var fjortonde dag, det var innan bolaget hade slagits i konkurs, men sen det bara var gjort, fick vi ut den lön, som vi hade inestående.

FABRIKSOMRÅDET:

Tegelladan låg ungefär mitt i nuvarande saniteten, och den gick ända upp till ugnbyggnaden, och gasverket låg vid sidan om.

Hamnen var ungefär som nu, knappt så stor i omkrets, och där låg ett trettiotal prämar. 1908 muddrade de upphamnen och ändrade om den.

Chamotten låg närmast hamnen. En stor kalkmølla låg ungefär där den första kraftstationen fanns. Förr hade där malts jordbrukskalk. Møllan var fyra våningar hög, och hade ett stort hjul högst uppe. En kabel, tjock som en arm, gick därifrån och ner till maskinhuset.

Rallarna mellan de olika avdelningarna drogs av en häst, och han växlade järnvägsvagnarna också. Stallet fanns i en liten snickarverkstad för byggnadsarbetarna, som låg intill kalkmøllan. De hade många hästar där efter jula-

4

ACC. N:R M. 14108:5.

stormen 1902, för då köpte bolaget den kullfallna skogen och anlade en såg nere i skogen bakom Svenssons villa, där det nu är bebyggt.

Och så var här en liten kalkugn, den som dr Nielsen hade byggt, och den användes ungefär till den tiden (1903?). Tvillingbröderna Andersson, en av dem hette Jöns, från Ive - tofta arbetade där.

Aust var förman för kalkugnen och för chamotten, och han bodde ovanpå snickarverkstaden.

Jag minns, när galizerna kom spatserande från stationen. De vågade inte gå den stora vägen, så de gick över järnvägsbron. Barfota var de, eller så hade de bundit säcktrasor om benen, och de hade ett knyte på ryggen med sina grejor.

Något år innan fabriken gick i konkurs, fick bolaget för sig att de skulle ta fler galizer till Ivön, och bolaget skickade Karl Jönsson och mig över till Ivön för att reparera och bygga till galizbaracken där. Vi var så rysligt rädda, galizerna hade ju sån ohyra, och vi skulle stanna över natten, men vi låg i en massa halm, och det gick bra. Baracken var rödmålad, och den hade papptak. Inne i baracken fanns ba-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

ACC. N:R M. 14108:6.

ra ett stort rum med tvåvåningssängar.

I början när jag arbetade här på fabriken, var sjukkassan så, att när man hade arbetat en månad, tog bolaget 3 kr per månad av lönen till sjukkassa. Några år senare bildades en riktig sjukkassa, och Prins-Olan blev ordförande för den.

FACKFÖRENING:

Skomakare Knutsson (jmf. nedan) köpte ett hus av Sven Dahlberg, som var gårdsdräng hos bönderna. Det var i det huset, som fackföreningen sen bildades. Det var ett lågt boningshus, byggt i bälvirke, rödmålat och med halmtak, och det innehöll vedbod i ena änden, två rum, som gick tvärs över huset och ett kök i andra änden.

Vi hade försökt bilda fackföreningen nere i samhället, men vi kunde inte få lokal. Prins-Olan och Smed-Pellen (Per Persson) frågade då Knutsson, om de fick låna rum hos honom, och så tog de hit Gustav Nilsson från Kristianstad.

Vi samlades vid sex-sjutiden på kvällen. Vi hade agiterat sinsemellan, så vi var väl en trettio stycken. Knutsson hade precis nymålat, så vi fick förresten betala 10 kr i böter, för vi förstörde målningen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6.

ACC. NR. M. 14108:7

Hermansen hade förstått, att det var någonting i görningen, och han var utanför den kvällen och försökte komma in, men vi körde bort honom.

Dagen efter ville Hermansen köra bort Martin Lindgren, som hade blivit ordförande i fackföreningen. Hermansen beskylldes honom för att agitera under arbetstid, men han kunde inte få bevis för det. Som protest gick vi ifrån arbetet allihop, de lämnade t.o.m. gasugnarna, så det var nära att gasugnarna hade sprungit i luften.

BOSTÄDER:

1903 bodde jag några månader i huset mittför Lindholms. En maskinist Mårtensson hade precis byggt det. Snickare Sven Jönsson och jag delade rum där, och vi betalade 1,50 per man i veckan.

På hösten flyttade vi ner till Skansen. Sven Svensson från Vånga, Sven Jönsson och jag bodde i ett gavelrum ut mot vägen, och vi betalade 1 kr per man och vecka.

Skansen var ett vanligt lågt envåningshus i bålvirke, reveterat ut mot vägen och vinkelbyggt. Det var rödmålat och hade halmtak. Vid den översta gaveln (mot järnvägen) var två rum och kök, och där bodde en trädgårdsmästare. Sedan kom ett stort

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

ACC. N:R M. 14108:8.

rum, där bodde Skansa-Sissan. Vi bodde i ett hörnrum, där folk förr hade övernattat, när det var gästgiveri.

Sen flyttade Sven Jönsson och jag till Ola Nilssons och bodde där till dess jag gifte mig 1904. Då flyttade min fru och jag upp på sjukstugans andra våning, den lägenheten, som låg mot norr. Två rum och kök var det. På andra o-
vangaveln bodde bokförare Per Persson, och under mig bodde dövstumme Alfred och så var det en familj till på undervåningen. 'Jag har minsann slumrat bort' hur mycket jag betalade för den lägenheten, men jag tror det var ungefär en femma i månaden, och hyran betalade vi väl till kontoret. Lyse fick vi själv hålla, vi hade fotogenlampor. På snickarverkstan hade vi förresten fotogenlampa ända till dess det brände 1914. Bränne köpte vi dels från fabriken, dels från bönderna. Tyskarna, de stal bränne på fabriken.

Vi bodde på sjukstugan ett år. 1906 flyttade vi upp till Sven Anderssons gård. Det gamla boningshuset innehöll två lägenheter, och vi hyrde den ena för 7 kr i månaden. Dessutom var vi skyldiga till 10 betalda fruntimmersdagsverken om året, men det var sällan han tog ut dem, jag kom bra överens med honom. Anders Olsson hette han som arrenderade jorden.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

ACC. N:R M. 14108:9.

Där var så dant, när vi flyttade dit, så jag sa, att om han betalade virket, så reparerade jag. I var ände på boningshuset fanns det två rum, och på min sida var där dessutom ett 'härbarshus', där jag sen hade verkstad. I mitten på huset låg ett kök, som var gemensamt för båda familjerna. Där var stengolv och en stor spis, man kunde se upp genom skorstenen. Vi satte in en järnspis och lagade maten på den, fastän all bakning fick göras ute i den stora spisen.

En grovarbetare på bruket, Olof Hansson, och hans fru Tilda delade huset med oss till en början. Efter honom kom skomakare Knutsson.

Det var av honom, som jag köpte den här tomten, som jag nu bor på. Skomakare Knutsson hade köpt tomten, Sjöbergska tomten kallades den, och huset, som låg där, av församlingen, för det var prästgårdsjord. 50 kr hade han betalat, och 75 kr gav jag till honom. Dessutom var här dagsverksskyldigheter till Nämndemans-Sven, som arrenderade prästgårdsjorden, till 1930. Jag var skyldig till 10 dagsverken av varje slag om året, men han tog inte alltid ut dem, det var mest vid potatisplockningen, som han tog ut dem.

När jag köpte tomten, låg här ett hus med tjocka

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

ACC. N:R M. 14108:10.

gråstensmurar och halmtak, det hade varit smedja förr. Det var alldeles fyrkantigt, hade en ingång på västersidan och ett enda fönster mot söder. Där var innertak, men inget golv, bara ett jordgolv. I ena hörnan, där smedjan hade varit, fanns en härd. Huset innehöll ett rum och ett litet kök.

"Jungfrukäringen" eller "Jungfru-Johanna", hon, som sålde karameller, hade bott där. Huset var så dåligt, och det var stora hål i taket, så att det regnade in. "Dala-Jössen" kom hit en morgon till Johanna, och då hade det regnat in så att hennes träskor hade flutit bort, och hon kunde inte stiga upp, och då sa hon till honom: "Ge mig mina träskor, så att jag kan stiga upp."

"Jungfrukäringen" såg dåligt, så när hon sålde karameller till barnen, lurade de henne med knappar och sådant, och hon trodde det var pengar. Hon kom på fattighuset sen, hon dog inte här.

Jag rev ner den gamla smedjan själv, och sen var det en från Nymö, som byggde det huset, som vi bor i nu. Det vill säga, han byggde själva skrovet bara, resten har jag själv byggt. Vi flyttade hit till detta huset 1909.

Landsfiskalskontoret var färdigt, när jag kom hit

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

ACC. N:R M. 14108://

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till Bromölla 1903, det var bara låsarna kvar att sätta in. Byggmästare Friberg byggde sedan sjukstugan och verkmästarens hus. Ola Olsson från Gualöv byggde de andra husen på den sidan gatan. Järnhandlare Lindgren från Lönsboda byggde Gamla hotellet. Fru Svensson, syster till kamrer Rosengren och gift med kassör Svensson, var den första, som hade serveringen på Gamla hotellet. Efter henne kom fröken Ströberg.

Ingrid Petterssons manufakturaffär och handlare Nilssons speceriaffär var de enda butikerna på den tiden i Bromölla. 1904 slutade Ingrid Pettersson med sin affär, när hennes biträde gifte sig med Sven Jönsson.

Här var ett förskräckligt busliv förr. Man kunde inte gå ut om kvällarna, för folk var fulla och skrek och förde liv. De söp sig fulla t.o.m. under arbetstid.

Ett par gånger i veckan, mitt på dagen, kom det en ölkusk och höll utanför verkmästarbostaden, där var skog då.

I tegelladan hade Långe-Nilsson drickaförsäljning. Det var vanligt svagdricka han sålde. Det var bara vissa dagar i veckan, helst på middagarna, och han sålde det i literflaskor och hade kaggar, som han tappade det av. Långe-Nilsson hette egentligen Nils Nilsson, och han hade en dotter, som hette Olga, och hon hjälpte honom ibland med drickaförsäljningen.

ACC. N:R M. 14108:12.

Posten lämnades till Långe-Nilsson, som sen satte ut breven i en låda. En morgon kommer jag ihåg, att det satt en lapp på den där lådan, och på lappen stod det: "I dag på morgonen har Gud efter sitt allvissa råd hädankallat vår gode och trogne vän i tröst och nöden, Krediten. Dålige betalare är skulden till hans alltför tidiga bortgång. Krediten." Både ölkusken, Karlsson (?), och bryggaren hade den morgonen rymt till Amerika, och de har aldrig varit sedda här sen dess."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.